

Inhoud

- Woord vooraf** 7
- 1 Jozef en Giti Bán: gevlucht naar de vrijheid** 9
drs. P.J. Vergunst
- 2 Eeuwenlang met de Hongaren verbonden** 26
ds. A.W. van der Plas
- 3 Bijbelsmokkel: het Woord als contrabande** 41
C. van Groningen
- 4 Samen getuigen van Jezus Christus vandaag** 58
Spirituele verbondenheid én culturele verschillen
tussen Centraal-Europa en Nederland
dr. Anne-Marie Kool
- 5 Kerk en staat in Hongarije in de twintigste eeuw...** 88
dr. ir. J. van der Graaf
- 6 Bijbelse banden buiten de gereformeerde traditie** . 108
Minderheidsgemeenten in Polen, Roemenië,
Servië en Bosnië en Herzegovina
Marie Verheij

7 Roma komen tot geloof	124
Marianne Roest	
8 Hongaarse studenten in Nederland	142
Oude paden, nieuwe voetstappen	
<i>Een jaar studeren in Nederland</i>	
Csilla Lukács-Lörincz	
Als een mier in de zomer	151
<i>Acht maanden bij het jongerenwerk</i>	
Lukács Vilmos István	
9 Contacten met gemeenten in Oost-Europa	155
Herbert van Daalen	
10 Nieuwe moed	169
<i>HOE verder</i>	
J. Braaksma	
Personalia	182
Eindnoten	184

Woord vooraf

De relatie vanuit Nederland met de kerk in Oost-Europa is niet van vandaag of gisteren. Reeds in de zeventiende eeuw waren er banden tussen de kerk in de Nederlandse Republiek en de Gereformeerde Kerk in het toenmalige Hongarije. Hongaarse studenten reisden naar de Nederlanden en studeerden theologie aan een van de universiteiten. In de vorige eeuw gingen landgenoten op reis naar Hongarije om bijbels te smokkelen en broeders en zusters in de verdrukking te bemoedigen. Nu de wereldwijde christenvervolging steeds meer op ons netvlies komt te staan, beseffen we hoe belangrijk het meelevens in steun en voorbede voor de christenheid in Oost-Europa geweest is, die moeilijke decennia in de vorige eeuw, voor de val van het communisme. Een christen in de verdrukking houdt het mede vol door het meelevens van broeders en zusters in de Heere, tekenen dat God Zélf aan hen denkt.

Tot op de dag van vandaag vinden er over en weer ontmoetingen plaats. Het veertigjarig bestaan van de stichting Hulp Oost-Europa vormt de aanleiding om de schijnwerper op dit aspect van gemeente-zijn te richten. In een tijd waarin globalisering een sleutelwoord is in de wereld van economie en politiek, blijft de kerk niet achter. Sterker nog, de kerk heeft oude papieren als het gaat om globalisering. De oproep uit Hebréeën 10: 'En laten wij op elkaar letten door elkaar aan te vuren tot liefde en goede

werken', beperkt zich niet tot de leden van de christelijke gemeente ter plaatse, maar heeft een wereldwijde dimensie.

Aan het slot van 1 Korinthe 16 brengt Paulus niet alleen persoonlijke groeten. 'U groeten de gemeenten van Asia', voegt hij toe. Wie de ander in de naam van Christus groet, beleeft de gemeenschap der heiligen, die de kerk elke zondag belijdt. Blijkens Zijn bezoeken aan Lazarus en diens twee zussen had de Heiland die onderlinge verbondenheid Zelf ook nodig. De kerk van Christus mag weten dat er buiten haar directe blikveld nog meer volgelingen van de Heere Jezus zijn, die in een heel andere context het Evangelie belijden. Zo zijn we niet alleen verbonden met het godvrezende voorgeslacht, maar ook met christenen die in andere delen van de wereld Zijn gemeente vormen. Wij belijden ons geloof in gemeenschap met de kerk 'van alle tijden en alle plaatsen'. Zo worden we bemoedigd en aangespoord door wat God elders doet. In de Bijbel is bemoedigen niet anders dan elkaar bij de waarheid van het Evangelie roepen en in die dienst naast elkaar gaan staan, ziende op de toekomst, in het vertrouwen dat 'Hij Die in u een goed werk begonnen is, dat voltooiën zal tot op de dag van Jezus Christus' (Filipp. 1:6).

Zo is de kerk van Christus een wereldkerk. Op het pinksterfeest wordt dat op een uitbundige wijze zichtbaar. De verbondenheid tussen christenen overstijgt per definitie landsgrenzen en nationalistische sentimenten. Die verbondenheid is geen romantisch gevoel maar een gedrevenheid die mensen in beweging zet om de broeders en zusters te bemoedigen. Om nieuwe moed te geven en te ontvangen.

J. Braaksma

P.J. Vergunst

Jozsef en Giti Bán: gevlucht naar de vrijheid

drs. P.J. Vergunst

Als gastvrijheid en Hongarije bijeen horen als zuinigheid en Zeeland, dan is de 57-jarige Giti Bán zonder meer een goede vertegenwoordiger van het land waarin ze geboren werd. Voordat Jozsef en zij met me in gesprek willen over de vlucht uit hun communistische leefwereld naar Nederland, moet ik haar kookkunst eer aandoen. In het Houtense rijtjeshuis zit ik daarom kort na onze eerste handdruk aan een Hongaarse zuurkoolschotel. Geweldig!

Bijna veertig jaar na het vertrek uit Oost-Europa weten Jozsef en Giti zich Nederlander. ‘Wij zijn geïntegreerd’, zegt hij bedachtzaam. Vanwege zijn accent krijgt elke lettergreep net iets meer nadruk dan gewoonlijk. Hun drie dochters – Dora, Bianca en Kinga – trouwden met Hollandse mannen en van de acht kleinkinderen spreekt er slechts eentje Hongaars. Het mooiste vond Giti dat, toen haar jongste dochter zong in de begrafenisdienst van opa Bán, er daarna in een kerkblad in Nederland stond dat ‘onze eigen Kinga bij de begrafenis een lied gezongen heeft’. ‘Als ze jouw kind als een Nederlander zien, is het bewijs van onze integratie geleverd.’

Jozsef Bán: 'Mijn vader heeft enkele keren een vlucht-poging uit Hongarije ondernomen. In die sfeer ben ik op-gegroeid.' Giti, zijn vrouw: 'Het is een periode in mijn leven die ik wil uitwissen, omdat het zo'n spannende tijd was.'

Anticommunistisch

Al decennialang lopen de levens van Jozsef Bán en Giti Debreczeni parallel, reeds voordat ze in 1977 als 19-jarigen in het huwelijk traden. Hij: 'Als je het zeker weet, dan hoeft je niet te wachten, zei mijn vader.' In hetzelfde ziekenhuis in Boedapest zijn beiden in 1958 geboren, twee jaar na de Hongaarse Opstand, die in het najaar van 1956 begon met een vreedzame betoging van enkele duizenden studenten van de Technische Universiteit van Boedapest. Drie van hun vier ouders waren predikant – wat mogelijk was omdat ook de orthodoxe stroming van de Hongaarse Gereformeerde Kerk de vrouw in het ambt kent. Zo zag Giti vader én moeder geregeld op de kansel, Jozsef alleen zijn vader. Aangezien Hongarije ten tijde van de Koude Oorlog slechts één christelijke middelbare school had, verbleven beiden daar, van 1972 tot 1976. Een jaar later trouwden ze, vijftien maanden daarna vluchtten ze naar Nederland.

Jozsefs vader, ook Jozsef Bán geheten, deed actief mee in het verzet tegen het communistische regime. Tijdens de opstand van 1956 was hij theologiestudent en verbleef hij in Boedapest, het centrum van het verzet. 'Ik ben streng anticommunistisch opgevoed en wist dat ik later niet in dit systeem wilde leven, dat ik naar de vrijheid wilde.' Jozsef spreekt van een duivels systeem. 'Voor mensen die geen dictatuur meegemaakt hebben, is het moeilijk uit te leggen dat er zoveel ongeschreven regels zijn waardoor je weet tot hoever je kunt gaan. In Hongarije waren er twee taboes waarover niet gesproken mocht worden: de aanwezigheid van de Russische militairen en de alleenheerschappij van de partij. De media bedreven slechts propaganda; er was één mening, die iedereen behoorde te volgen. In het openbaar mocht je niet tegen de principes van de communisten in gaan.'

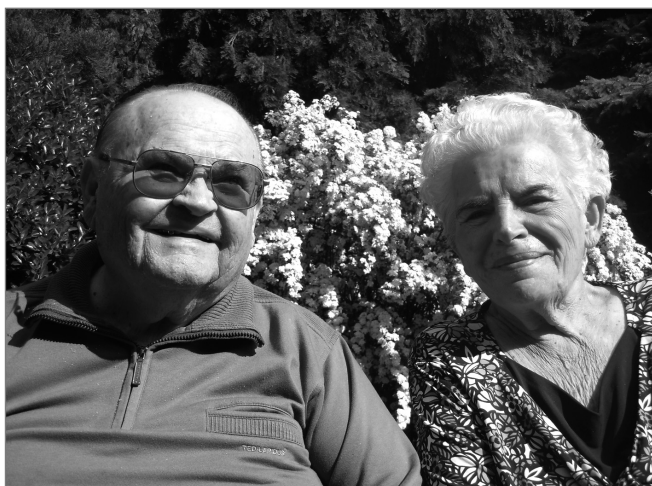
Jeugd als eigendom

Op de preekstoel kon Jozsef sr. niet alles zeggen. 'Preken over de betekenis van het geloof en over je persoonlijk leven was prima, maar er mochten geen lijnen naar de actualiteit getrokken worden, naar wat goed en kwaad is in de maatschappij. Het was evenmin te verteren dat de communisten de jeugd als hun eigendom beschouwden. De kerk had zich niet met de jeugd bezig te houden.'

Giti: 'Het gevolg is nu te zien: mensen van onze leeftijd zijn afwezig in de kerk, terwijl er nauwelijks jongeren zijn. Er zal een generatie overheen gaan voordat de predikanten bevrijd zijn van hun verleden.

Leerkrachten mochten níet in de kerk komen! In onze gemeente was er een gelovige onderwijzeres die stilletjes bij het orgel ging zitten en die voor het einde van de dienst alweer uit haar schuilplaats vertrokken was. Iedereen wist het, maar er werd niet over gepraat.

Bij ons thuis kwamen er ook piëtistische christenen; we behoorden tot de zogeheten Bethaniëbeweging. Ik was als kind wel lid van de pioniers van de jeugdgroepen. In Debrecen, de qua grootste derde stad van het land, in het oosten gelegen, zaten veel kinderen uit christelijke gezinnen op school, in onze klas kwamen zelfs 31 van de 36 kinderen uit predikantsgezinnen. En toch was het klimaat zo dat je oppassen moest. Er zat één jongen in de klas die Engels sprak, omdat hij enige jaren in het buitenland had gewoond. Dat was uitzonderlijk. Die jongen had *Animal farm* van George Orwell gelezen, destijds een verboden boek. Ineens bleek hij afgevoerd en zat hij een paar dagen in de gevangenis. Toen hij terugkeerde, werd er geen woord aan vuil gemaakt. Zelfs in die klas met gelijkgezinde kinderen zat een “verrader”.’

De ouders van Jozsef Bán. 'Ze hebben een heel bewogen leven gehad, maakten bewust de Tweede Wereldoorlog mee, leden onder het communisme. De laatste jaren van hun leven konden ze niet alles meer verwerken.'

Gechanteerd

‘Mijn schoonvader was erg met politiek bezig, was iemand die met het Evangelie naar buiten trad, terwijl dit bij mij thuis anders was. Mijn ouders hadden geen contacten met christenen uit andere landen, terwijl mijn schoonvader veel met Nederlanders sprak. Ooit was de familie A.L. de Boo uit Delfgauw bij de ouders van Jozsef op bezoek en binnen twee minuten na hun vertrek stond de politie op de stoep: ‘Wie waren die mensen en waarover spraken jullie? Wat hadden ze voor jullie bij zich?’ Mijn schoonouders hadden een zomerhuisje dat met Nederlands geld verbouwd was. In dat huis ontstond een soort jongeren centrum, waar bijbels en lectuur aanwezig waren. Al het toerustingsmateriaal voor Hongarije en Roemenië kwam uit Nederland.’

Jozsef: ‘Voor de mensen was het belangrijk dat er mensen uit het Westen belangstelling hadden voor hen, gelijkgezinden, broeders in het geloof. Onder het regime waren we de underdog, moest je je plaats weten – en dan ineens zijn er andere christenen die zich voor jou inzetten!

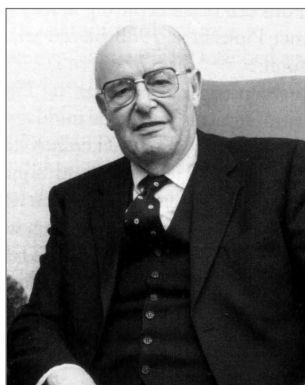
Mijn ouders dienden een gemeente in het uiterste zuiden, vlak bij de Servische grens. Mijn opa en mijn vader heetten net als ik Jozsef, en had ik een zoon gehad, dan had hij waarschijnlijk ook ...’

Giti: ‘Nu, dat weet ik niet, hoor ... Maar we hebben geen zoon, wel drie dochters. Jozsefs vader was een evangeliserende dominee, terwijl er ook predikanten waren die met de communisten samenwerkten. Van jouw neven weten we dat er veel verraders waren, dat komt de laatste jaren meer en meer naar buiten. Mijn schoonvader werd gevolgd door de overheid, door de bisschop en door de decaan die aan het hoofd van elke classis staat. Mensen op invloedrijke posities hadden macht, maar macht corrupteert.’

Jozsef: ‘Dat is het duivelse van het systeem, je wordt benaderd en gechanteerd. Je kunt het mensen nauwelijks kwalijk nemen, want wie met de communisten heulde, kreeg vrijheden en privileges. Mijn vader heeft enkele keren een vlucht poging ondernomen. Hij wilde weg uit Hongarije. In die sfeer ben ik opgegroeid. Mijn moeder kon moeilijk met de spanning omgaan die dit meebracht. Het is een gevoel dat je niet goed kunt overdragen. De communistische partij was almachtig. Jarenlang, na de Wende, waren wij op weg naar Hongarije bang en gespannen als we de grens naderden, terwijl onze dochters daar niets van snapten. “Gelukkig maar”, zeg ik nu. Zij hebben het systeem nooit meegemaakt.’

Ds. Van Rootselaar

Giti: ‘Mijn schoonvader had veel contact met de stichting Hulp Oost-Europa (HOE). Hij was predikant in een dorpje in het zuiden, toen ds. J. van Rootselaar¹ in Hongarije op vakantie was, waar hij een hartinfarct kreeg. Wekenlang lag hij in het ziekenhuis. Mijn schoonvader sprak als een van de weinigen Duits, en bezocht hem dagelijks. In het ziekenhuis leerde ds. Van Rootselaar wat Hongaars. Het contact met hem is gebleven en werd de

*Ds. J. van Rootselaar
bezoekt in 1973 en 1974
christenen achter het
Ijzeren Gordijn.*

aanleiding tot de oprichting van de stichting Hulp Oost-Europa. Zo is het contact tussen ds. Bán en HOE ontstaan.’

Jozsef: ‘In die tijd kon je als predikant in een klein dorpje niet overleven, je gezin niet onderhouden. Daarom had mijn vader

een tweede baan als assistent-radioloog in het ziekenhuis waar ds. Van Rootselaar lag. Zodoende konden ze elkaar dagelijks spreken.’

Nederlands gereformeerden

Giti: ‘Toen wij naar Nederland kwamen, zagen we wat voor groot aanzien een dominee in de gemeente heeft. In de Hongaarse maatschappij bekleedde hij de laagste van de laagste plaats, een enorm verschil. Jouw ouders kregen niet alleen hulp via de stichting HOE, maar ook van mensen uit de Nederlands Gereformeerde Kerken. Voor mij was het een koude douche toen we merkten dat bonders en mensen van de NGK niets samen konden doen. Ik ben zó blij dat dit aan het veranderen is.’

Jozsef: ‘Broeders en zusters zijn het nu, maar in de jaren zeventig was dat anders.’

Giti: ‘Behalve in Hongarije, daar kon je wel samen hulp bieden. Wij snapten het gewoon niet. Al zien we dat er in de Hongaarse Gereformeerde Kerk ook veel verscheidenheid is.’

Jozsef: ‘In Hongarije is er één gereformeerde kerk sinds de Reformatie, dus wij begrepen de verschillen niet. Nu zien we wat er gebeurt door de vrijheid. Als de druk van buiten te groot is, haal je het niet in je hoofd om als kerk te splitsen. Hongarije werd pas in 1989 een vrij land. Vanaf de dertiende eeuw zijn we door de Turken, de Habsburgers of de Russen bezet en onderdrukt, zodat die situatie de kerk gevormd heeft. Ik heb er een geweldige antipathie tegenover de communisten aan overgehouden.’

Giti: ‘Mijn schoonouders waren gastvrij, maar échte gastvrijheid heb ik pas in Nederland gezien. Als ik dat nu vertel, vind ik het nog geweldig. Ik kwam via Duitsland naar Nederland, mijn schoonouders en Jozsef via Zwitserland. Toen de papieren in orde waren, belandden we bij een jong gezin in Bennekom. We

kenden die mensen niet, toch stonden ze hun slaapkamer aan ons af, alleen omdat ds. Van Rootselaar zei “dat we voor deze mensen moesten zorgen”. Dát is gastvrijheid. Mensen die je niet kennen, staan hun bed voor jou af. Dat is ongelooflijk! Van de familie Ten Berge uit IJsselmuiden kregen we eveneens veel liefde, nadat ds. Van Rootselaar zei: “Julie zorgen voor dit jonge echtpaar!” Wij waren beiden 19 jaar en gingen van adres naar adres. Mensen hadden tijd voor ons, lieten ons het land zien, de zee, een museum.’

En dán kan Giti een halve minuut niet verder, alsof de spanning van 39 jaar geleden terugkomt ...

Giti: ‘Toch is het een periode in je leven die je uit wilt wissen, omdat het zo’n spannende tijd was.’

Vluchten

Jozsef: ‘Mijn vader probeerde in 1968, tijdens de Praagse Lente, al te vluchten. Hij werd toen in Joegoslavië opgepakt, een land dat de vluchtpoging niet doorgaf aan de Hongaren. Hij zat wel een aantal dagen in een gevangenis in Joegoslavië. In die tijd was het leven voor ons vrij uitzichtloos, totdat Nederlandse christenen ons hulp kwamen bieden. Een vriend uit Nederland hielp om te vluchten. Je had in die jaren een rood paspoort om naar het Oostblok te reizen en een blauw paspoort voor het Westen. Nooit kregen alle leden van één gezin een blauw paspoort. Giti had een blauw paspoort, zij is hier legaal gekomen, evenals mijn oma en mijn twee zussen. Mijn ouders en ik gingen met een rood paspoort naar Joegoslavië en vandaar zijn we in een kofferbak gevlucht naar Oostenrijk. Later reisden we door naar Zwitserland.

In Zwitserland vroegen we asiel aan en daarna kwamen we naar Nederland. Onze vlucht uit Hongarije was behoorlijk uitzonderlijk. Het ging eerder om tientallen dan om honderden Hongaren wie het lukte om zo weg te komen.'

Giti: 'Mijn schoonouders hadden hun zomerhuisje aan een vriend geschonken, die het jeugdwerk kon voortzetten. Een oom kreeg de auto. Als predikant had je weinig waardevols, want je leefde van een hongerloontje. Dat scheelde weer als je wilde vertrekken.'

Jozsef: 'Inderdaad, we hadden niks.'

Giti: 'Ik ben blij dat ik in Nederland terechtgekomen ben, zonder Jozsef en zijn familie was dat niet gebeurd. Mijn eigen vader is naar Duitsland gegaan, terwijl mijn moeder in Hongarije bleef. In 1956 liep Jozsefs vader tijdens de opstand mee met de betoging, terwijl mijn ouders piëtisten waren, niet geïnteresseerd in politiek. Ik ben opgevoed met de gedachte dat we aan de keizer moeten geven wat van de keizer is, terwijl mijn schoonvader vond dat je in dit systeem niets aan de keizer geven kon! Zonder jouw vader zaten we hier niet. Ik ben echt een Nederlandse geworden, ik voel me hier thuis, ik heb hier gestudeerd, heb hier mijn kinderen gekregen en had hier mijn eerste baan.'

Jozsef: 'We zijn hier gesocialiseerd.'

Giti: 'En, God heeft mij in Nederland gevonden. Mijn opvoeding was erg wettisch, ik moest van alles. Bij Jozsef thuis zag ik dat ze vanuit zichzelf naar de kerk gingen. Als domineesdochter moest ik naar elke kerkdienst en naar elke bidstond, terwijl mijn broer en ik de enige jeugdigen waren. Ik miste de liefde. In Nederland ervoer ik dat je door God geliefd bent. Toen we in IJsselmuiden ons eerste kindje kregen, voelde ik me zo gedragen, dankbaar voor de plek die we hadden. Jozsef kon gaan studeren en kreeg tegelijk een plek als opperman in de bouw. Ds. Van Rootselaar gaf ons de eerste Nederlandse lessen. Wij werden opgevangen door de 'gereformeerdebondskerk' in IJsselmuiden en mijn schoonouders door de Nederlands gereformeerde kerk in

Kampen, waar zij contacten hadden. Voor mijn schoonvader was de verdeeldheid tussen de kerken ook een enorme schok. Om die reden is hij teruggegaan naar Zwitserland, hoewel hij predikant in Nederland wilde worden. Maar, wáár moest hij dat worden? In de NGK of in de Gereformeerde Bond? Hij kon gewoon niet kiezen tussen vrienden en ging naar Zwitserland. Voor mijn schoonouders was er in Zwitserland geen nieuw thuis. In Nederland hadden ze een vriendenkring, Zwitserland kende een staatskerk, waarin persoonlijk geloof minder gevonden werd. Het leek meer op Hongarije.'

Jozsef: 'Hij wilde de onderdrukking ontvluchten, maar realiseerde zich niet dat ze veel dingen achterlieten, omdat ze ouder dan 40 waren. Als 19-jarigen konden Kitty en ik ons beter aanpassen.'

Giti: 'Mijn schoonouders zijn na 1989, toen Jozsefs vader met emeritaat ging, naar Hongarije teruggekeerd.'

Jozsef: 'Mijn beide ouders hebben een heel bewogen leven gehad, hebben bewust de Tweede Wereldoorlog meegemaakt, het communisme ook. De laatste jaren konden ze alles niet meer verwerken.'

Giti: 'En toen ze na de Wende terugkwamen in Hongarije, vonden ze ook daar hun draai niet, vonden ze niet wat ze achterlieten. Ik zei in die tijd weleens tegen mijn schoonvader dat hij niet meer tegen het communisme hoefde te preken, maar hij kon dat niet laten, al begreep hij mij wel. Wij hebben een nieuw land gevonden, zij niet. Dat is een tragedie.'

Jozsef: 'Een eerste generatie emigranten heeft het moeilijk.'

Kampen/IJsselmuiden

Giti: 'Ik ben in Nederland evenwichtig geworden, Jozsef was het al. Toen onze dochter Kinga ernstig ziek werd, was het evenwicht even weg, maar het geloof in God laat je de dingen toch in

perspectief zien. Als je niet weet dat er na dit leven iets beters komt, zou je erg verdrietig kunnen zijn om veel dingen.’

Jozsef: ‘Wij hebben in Nederland niet veel tegenslag gehad. In IJsselmuiden had ik snel werk als opperman. Daarna kreeg ik een studiebeurs via het asielfonds voor vluchtelingen (UAF), zodat ik toelatingsexamen kon doen en in Utrecht geologie kon studeren. Via Kampen, waar onze dochters binnen drie en een half jaar geboren zijn, kwamen we vanwege mijn studie in Houten.’

Giti: ‘Mijn roots in Nederland blijven in Kampen liggen, daar raakte ik als eerste thuis. Het is mooi dat wij bijna veertig jaar later hier ook een geschiedenis hebben, een teken dat we in dit land horen. In Kampen gingen we naar de Nederlands gereformeerde kerk, waar we tot vandaag toe met onze vrienden veel contact hebben.’

Jozsef: ‘We zijn niet belast met jullie kerkelijke tradities. Zowel bij de bonders in IJsselmuiden als bij de Nederlands gereformeerden in Kampen kon ik “amen” zeggen op de preek.’

Giti: ‘Toen onze oudste in IJsselmuiden werd gedoopt, gingen alle vrouwen met een hoed naar de kerk; in Hongarije gaat niemand met een hoed naar de kerk. Voordat Dora gedoopt werd, kregen we van twee ouderlingen bezoek die vroegen of we een hoed wilden kopen. Dat heb ik gedaan, maar ik vond het niet leuk dat het alleen voor de doop gevraagd werd. Het is overigens niet daarom dat we later lid van de Nederlands Gereformeerde Kerken werden, dat was alleen vanwege vrienden.

Ik voel me nu Nederlander, al ben ik voor buitenstaanders vanwege mijn accent altijd een Hongaarse. Ik werk voor de stichting School en Veiligheid en op scholen vraagt men direct: “Waar komt u vandaan?” Ik word daardoor Hongaar gemaakt. Een samenleving verandert en wij nemen deel aan het alledaagse leven in Nederland, hebben bewust gekozen voor integratie. Toen we naar Houten verhuisden, was er in Vianen een Hongaarstalige kerkdienst, waarin ds. I.L. Tüski voorging. Met het

bezoeken daarvan zijn we gestopt, toen we beseften dat we onze kinderen Nederlands wilden opvoeden.’

Jozsef: ‘Als eerste generatie allochtonen hebben we het niet slecht gedaan. Zelf voel ik me voor 55 procent Nederlander, vanwege mijn wortels voor 45 procent Hongaar. Bij een interlandwedstrijd tussen de voetbalteams ben ik wel voor Nederland! Onze kinderen spreken Hongaars, Kinga het minst en Bianca, de middelste, het meest. Ze heeft drie kinderen met Hongaarse namen, houdt van Hongarije, van familie.’

Eeuwen verbonden

Giti: ‘We beseffen dat Hongarije en Nederland al eeuwen verbonden zijn. In Debrecen, waar we op school zaten, staat tussen kerk en school een standbeeld van Michiel Adriaanszoon de Ruyter, die in 1676 26 Hongaarse predikanten als galeislaven van een Spaans zeilschip redde. In het universiteitsgebouw bij de Dom in Utrecht staat een plaquette die herinnert aan de honderden Hongaarse theologiestudenten die hier studeerden. In de achttiende eeuw heeft familie van ons in Nederland (Kampen) gestudeerd. Na de Tweede Wereldoorlog kwamen er via het Rode Kruis veel Hongaarse kinderen naar Nederland, onder wie een tante van mij, wel twintigduizend kinderen.’

Jozsef: ‘Néé, geen twintigduizend, maar tweeduizend!’

Giti: ‘Oké, toch iets met twee. Ondervoede Hongaarse kinderen werden op school geselecteerd. Een zusje van mijn moeder, Emöke, kwam als 8-jarig meisje in Utrecht, voor een halfjaar. Ze spreekt nog steeds Nederlands. Toen mijn moeder ons bezocht, wilde ze naar de familie Dobbelaar, waar haar zusje was geweest. Die mevrouw is ongetrouwd gebleven en werd de Nederlandse oma voor onze kinderen. Ze was voor mij als een moeder.

Nadat we in Houten kwamen, hebben we lang geen contact gehad met de families die ons opgevangen hebben. Toen ik daar later over nadacht, dacht ik: hoe kán dat? Ik besepte dat we enerzijds geweldig opgevangen zijn en het anderzijds een rottige periode was, vol onzekerheid. Waar kunnen we wonen? Is er een plek als de baby komt?’

Jozsef: ‘Het wás natuurlijk een enorme stap! Je weet niet of de mensen jou willen, je weet niet wat morgen brengt. Je komt uit een totaal andere maatschappij. Pas als je je emotioneel settelt, worden de dingen weer bespreekbaar.’

Giti: ‘We hadden stress, veel stress. Vijftien jaar geleden heb ik de mensen opgezocht bij wie we twee maanden inwoonden. Dat was goed.’

Jozsef: ‘Gelukkig is er weer contact. Met de familie Ten Berge is de relatie altijd gebleven. Elk jaar probeer ik mevrouw Ten Berge in IJsselmuiden te bezoeken. Bij hen hebben we niet gewoond, van hen waren we niet afhankelijk; geweldig dat we bij de mensen uit Bennekom konden wonen en toch was het niet leuk. Het is mooi om te spreken met mensen die een stuk van onze geschiedenis kennen, zoals Adriaan de Boo uit Delft.’

Stel dat jullie in Boedapest de synode van de Hongaarse Gereformeerde Kerk mogen toespreken, wat willen jullie zeggen tegen de kerk in Hongarije?

Jozsef: ‘Ik zou vragen wat de synode, de Hongaarse Gereformeerde Kerk, wil vernieuwen. Dat is absoluut noodzakelijk, want ze is een uitstervende kerk! Dat is een scherp woord, maar we hebben dit in veel Hongaarse gemeenten ervaren. De meeste kerkbezoekers zijn boven de 60. Twee van mijn neven zijn er predikant en onze schoonzus was dat ook. Af en toe denk je dat de Hongaarse Gereformeerde Kerk in vijftig jaar niet veranderd is, alsof de Wende er niet geweest is. Natuurlijk, de status van de predikanten is veranderd, maar ik mis vernieuwing.’

Giti: 'Ik zou de kerkleiders uitnodigen om een paar maanden in Nederland te komen kijken. De kerkelijke structuur in Hongarije lijkt in bepaalde opzichten op de Rooms-Katholieke Kerk. Ik heb geen antwoorden, maar zie wel dat de kerk de jeugd mist. Dat is heel tragisch, je wordt er verdrietig van. Ook in predikantsgezinnen zie je het verdriet, de afval. De verandering na de communistische tijd heeft niet alleen goeds gebracht. Of we ook voor de kerk bidden? Tja, nu je dat vraagt, moet ik eerlijk zeggen dat ik dit niet doe, dat is wel gek, hè?'

Jozsef: 'Dat is absoluut zo. Het is ook een teken dat de kerk in Hongarije ver van ons af staat.'

Giti: 'Ik vind het wel erg dat zelfs wij, die commentaar op de kerk in Hongarije hebben, die er veel familie hebben, niet voor de kerk bidden. Dat is heel raar; ik ga erover nadenken.'

Kinga Bán: 'Ik houd van mijn Hongaarse naam'

Een Nederlandse die volbloed Hongaarse is: Kinga Ijmker-Bán, jongste dochter van Hongaarse ouders die in 1977 hun communistische vaderland achter zich lieten. In 2005 studeerde ze af aan het conservatorium. Dat ze zangpedagoog en stemcoach is, geniet minder bekendheid dan dat Kinga als zangeres van Sela de harten van duizenden gestolen heeft, met name met het lied 'Ik zal er zijn'. 'Uw naam is "Ik ben" en "Ik zal er zijn"', woorden die extra diepte krijgen sinds we weten dat in 2012 bij Kinga kanker geconstateerd werd.

Leefden haar ouders de eerste twintig jaar van hun leven niet in een vrij land, Kinga kwam in Kampen ter wereld.

‘Mijn bloed is Hongaars – en daarop ben ik trots. Hoe ik echter denk en leef, dat is Nederlands, door alles wat ik van mijn ouders in de opvoeding meekreeg. Ik vind het leuk om een Hongaarse afkomst te hebben. Dora en Bianca, mijn zussen, zijn bezig om de Hongaarse nationaliteit weer te krijgen. Omdat mijn ouders een huis in Hongarije hebben dat later op hun naam komt te staan, is dat nodig. Het heeft dus een praktische reden. Ik heb die aanvraag niet gedaan, alleen omdat het een ingewikkeld traject is.

Bianca heeft haar kinderen Hongaarse namen gegeven; ze is erg op haar familie betrokken en gastvrij. Zijn dat Hongaarse kenmerken? Mijn ou-

ders en grootouders waren beslist gastvrij en familie-mensen, maar ik zie dat niet bij iedereen in Hongarije terug. Ik ken ook de koudere, negatieve kant van de Hongaren. Misschien heeft de gastvrijheid van de familie Bán wel te maken met de kerk, met ons christen-zijn.

Sinds mijn twaalfde jaar zing ik, op mijn achttiende jaar ging ik naar het conservatorium en op mijn cd'tjes staat Kinga Bán. Dat is zo gebleven. Ik houd van mijn Hongaarse naam. Voor de overheid ben ik echter Kinga Ijmker-Bán. Ja, de schrijfster Janne Ijmker is onze tante.’

*Kinga: 'Mijn bloed is Hongaars
– en daarop ben ik trots.'*

Puzzelstukjes

‘Het Hongaarse nieuws volg ik niet extra goed. Sowieso ben ik in het nieuws weinig geïnteresseerd. Als ik iets hoor over Hongarije, denk ik: hoe dat precies zit, moet ik even aan papa vragen. Ik schaam me ervoor dat ik zo weinig van mijn land weet, ook niet van het vluchten van mijn ouders. We hebben daar weinig van meegekregen, er werd nauwelijks over gesproken, ik kan me dat niet herinneren. Als ik iets vroeg, kreeg ik zeker een antwoord; er was geen taboe, maar mijn ouders kozen bewust voor het leven in Nederland. Het waren puzzelstukjes die ik bij elkaar kon leggen, steeds een stukje. Komt dat door een gebrek aan interesse? Nee, ik denk het niet. Mijn ouders zeiden nooit: ‘Dit moeten jullie weten, dit willen wij vertellen.’ Ik kan niet inschatten hoe spannend het verleden voor mijn ouders geweest is.

De Hongaarse geschiedenis ken ik veel te weinig. Misschien heeft Dora, mijn oudste zus, meer behoefte aan nieuws en achtergronden. Ach, arme vader van ons, die zelf zoveel interesse heeft ...! Wij delen de cultuur, het uitgaan en het reizen, maar niet de geschiedenis van ons land. Wat ik vermoed, is dat de Hongaren het zwaar hebben, dat het altijd moeilijk is. Zeker komt dit door de geschiedenis, door de eeuwen van onderdrukking, die meegaan in de generaties.’

Opa's en oma's

‘Met onze opa's en oma's hadden we een goede band. Opa Jozsef Bán vond het jammer dat ik in de muziek niet de klassieke kant opgegaan ben. Ik koos voor lichte muziek, maar dat voelde niet alsof ik het in zijn ogen niet goed deed. Ik ken fragmenten van het levensverhaal van opa,

zoals dat hij zonder angst in de kerk en op straat preekte en dat hij opgepakt is. Ik weet vooral dat hij een hart had om mensen te redden.

Mijn grootouders hoorden bij de Hongaarse gemeenschap in Zürich; oma heeft nooit Duits geleerd. Ze zijn van onze familie het meest Hongaars gebleven. Zelf spreek ik 'huistuin-en-keuken-Hongaars'. Mijn oudste dochter kent wat Hongaarse woordjes, maar onze drie kinderen houden van Hongarije vooral als vakantieland. Die vakantie is hoogtepunt van het jaar. Hongarije kunnen we niet missen! Aan het Balatonmeer staat het huis waar mijn opa en oma woonden. Het is een ruime plek, waar we graag familie ontmoeten. Mijn oma Debreczeny kan er niet meer komen, ze is te oud.'

Nederland is je vaderland, Hongarije je tweede land. Betekent jouw periode van ernstige ziekte ook dat je meer beseft dat je als christen je vaderland uiteindelijk bij God hebt?

'Dat is mooi verwoord! Ik heb sowieso geleerd dat het belangrijkste is dat je bij God hoort. Ik heb films bekeken over mensen met kanker die met een deken over hun benen buiten lagen. Dan zie ik mezelf in Hongarije liggen, terwijl ik niet meer zoveel kan. We hebben aan het Balaton een prachtige tuin, het is er zo mooi. Ik heb gedacht: als het slechter met me gaat, zet hier een stoel en laat me genieten van de natuur. Je hebt er het buitenleven, de ruimte en tegelijk wil je bij mensen zijn die je lief zijn. Ik zag mezelf daar al liggen, met niemand om me heen. Maar te verwezenlijken is dat vast niet. Ja, op cruciale momenten komt Hongarije toch in beeld, althans vooral die plek waar we met onze familie zijn.'